

ZAAWANSOWANA RACHUNKOWOŚĆ FINANSOWA PODMIOTÓW LECZNICZYCH

redakcja naukowa
Maria Hass-Symotiuk

ABC

a Wolters Kluwer business

ZAAWANSOWANA RACHUNKOWOŚĆ FINANSOWA PODMIOTÓW LECZNICZYCH

**redakcja naukowa
Maria Hass-Symotiuk**

ABC

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2014

Stan prawny na 15 lipca 2014 r.

Recenzent

Prof. zw. dr hab. Danuta Sołtys

Autorzy:

Maria Hass-Symotiuk: Wstęp, rozdz. 1, 2, 6 i 14 oraz redakcja naukowa całości

Magdalena Kludacz: rozdz. 5, 8, 10 i 13

Kazimierz Sawicki: rozdz. 4, 9 i 11

Aleksandra Szewieczek: rozdz. 3, 7 i 12

Wydawca

Izabella Małecka

Redaktor prowadzący

Janina Burek

Opracowanie redakcyjne i korekty

Iwona Pisiewicz

Skład i łamanie

Wojciech Prażuch

Projekt graficzny okładki

Maciej Sadowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

Szanujemy prawo i własność.
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer SA, 2014

ISBN 978-83-264-3345-0

Wydane przez:

Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział 1	
Podmiot leczniczy jako obiekt systemu rachunkowości	13
1.1. Istota i atrybuty podmiotu leczniczego	13
1.2. Rodzaje podmiotów leczniczych	21
1.3. Interesariusze podmiotu leczniczego, ich cele i potrzeby informacyjne	26
Rozdział 2	
Specyfika systemu rachunkowości podmiotów leczniczych	32
2.1. Pojęcie, zakres i funkcje rachunkowości podmiotu leczniczego	32
2.2. Ogólne zasady prowadzenia rachunkowości	40
2.3. Podmiotowy zakres ustawy o rachunkowości a jednostki prowadzące działalność leczniczą	43
2.4. Wewnętrzne regulacje dotyczące rachunkowości w podmiocie leczniczym	47
2.5. Modele rachunkowości w podmiotach leczniczych	53
Rozdział 3	
Pomiar wartości w systemie rachunkowości podmiotu leczniczego	59
3.1. Istota i zasady pomiaru wartości w systemie rachunkowości	59
3.2. Kategorie pomiaru wartości w systemie rachunkowości	60
3.3. Język opisu wyników pomiaru w systemie rachunkowości	66
Rozdział 4	
Rzeczowe i niematerialne aktywa trwałe podmiotu leczniczego	74
4.1. Istota, klasyfikacja i wycena środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych	74
4.2. Zasady amortyzacji środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych	79
4.3. Aktualizacja wartości i odpisy z tytułu utraty wartości środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych	87
4.4. Ewidencja środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych	89
4.5. Środki trwałe w budowie	98
Rozdział 5	
Aktywa inwestycyjne podmiotu leczniczego	101
5.1. Istota i rodzaje aktywów inwestycyjnych	101
5.2. Aktywa finansowe i niefinansowe i ich wycena	105

5.3. Długoterminowe aktywa finansowe i niefinansowe w księgach rachunkowych.....	109
5.4. Struktura krótkoterminowych aktywów finansowych i zasady ich ewidencji.....	116
Rozdział 6	
Aktywa pieniężne podmiotu leczniczego	122
6.1. Istota, rodzaje i zasady gospodarowania aktywami pieniężnymi.....	122
6.2. Środki pieniężne w kasie	126
6.3. Środki pieniężne na rachunkach bankowych	130
6.4. Kredyty bankowe.....	133
6.5. Inne środki pieniężne	136
Rozdział 7	
Rzeczowe aktywa obrotowe w podmiocie leczniczym	141
7.1. Zasady gospodarowania zapasami	141
7.2. Klasyfikacja zapasów i zasady ich wyceny	143
7.3. Leki i materiały medyczne w księgach rachunkowych	150
7.4. Ewidencja innych materiałów	156
7.5. Ewidencja towarów	158
7.6. Specyfika inwentaryzacji leków i innych materiałów medycznych	164
Rozdział 8	
Rozrachunki i roszczenia w podmiocie leczniczym	168
8.1. Pojęcie rozrachunków i ich rodzaje	168
8.2. Zasady wyceny rozrachunków	171
8.3. Rozrachunki z kontrahentami.....	176
8.4. Rozrachunki publicznoprawne.....	181
8.5. Rozrachunki z pracownikami	188
8.6. Pozostałe rozrachunki	192
8.7. Odpisy aktualizujące należności.....	193
8.8. Rozliczenie niedoborów i nadwyżek	197
8.9. Należności dochodzone sądownie	201
8.10. Zasady inwentaryzacji rozrachunków	204
Rozdział 9	
Rezerwy w podmiocie leczniczym	207
9.1. Ogólna charakterystyka rezerw	207
9.2. Rezerwy na przyszłe zobowiązania i straty w księgach rachunkowych	210
9.3. Rezerwy na świadczenia dla pracowników.....	212
9.4. Rezerwy i aktywa z tytułu podatku dochodowego.....	220
9.5. Ujawnienia informacji o rezerwach w sprawozdaniu finansowym.....	231
Rozdział 10	
Rozliczenia międzyokresowe kosztów i przychodów w podmiocie leczniczym	232
10.1. Rozliczenia międzyokresowe czynne	232
10.2. Rozliczenia międzyokresowe bierne.....	239
10.3. Rozliczenia międzyokresowe przychodów.....	244

Rozdział 11

Fundusze (kapitały) podmiotu leczniczego	248
11.1. Istota i rodzaje funduszy (kapitałów)	248
11.2. Fundusze (kapitały) podstawowe	250
11.3. Fundusze (kapitały) zapasowe	259
11.4. Fundusz (kapitał) z aktualizacji wyceny	260
11.5. Pozostałe fundusze (kapitały) rezerwowe	262
11.6. Fundusze specjalne	262

Rozdział 12

Przychody i koszty działalności podmiotu leczniczego	266
12.1. Istota i rodzaje przychodów oraz kosztów działalności	266
12.2. Przychody i koszty dotyczące działalności medycznej	272
12.3. Pozostałe przychody i koszty operacyjne	286
12.4. Przychody i koszty finansowe	295
12.5. Zyski i straty nadzwyczajne	300
12.6. Obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego	302
12.7. Zysk (strata) z lat ubiegłych	304

Rozdział 13**Wynik finansowy i jego podział w księgach rachunkowych**

podmiotu leczniczego	307
13.1. Pojęcie wyniku finansowego i czynniki go kształtujące	307
13.2. Procedury ustalania wyniku finansowego	310
13.3. Bilansowe i podatkowe ustalanie podatku dochodowego	315
13.4. Podział wyniku finansowego	321

Rozdział 14

Sprawozdawczość finansowa podmiotu leczniczego	326
14.1. Istota i zasady sporządzania sprawozdania finansowego	326
14.2. Bilans	329
14.3. Rachunek zysków i strat	333
14.4. Informacja dodatkowa	339
14.5. Zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym	344
14.6. Rachunek przepływów pieniężnych	347
14.7. Sprawozdanie z działalności podmiotu leczniczego	351
14.8. Badanie i zatwierdzanie sprawozdania finansowego podmiotu leczniczego	353

Załącznik nr 1

Zakładowy plan kont dla podmiotu leczniczego	359

Literatura	375

Wykaz aktów prawnych	379

Spis ilustracji	383

Spis schematów	385

Spis tabel	389

O autorach	393

Wstęp

Sprawne zarządzanie podmiotem leczniczym nie byłoby możliwe bez dostępu do informacji o posiadanych zasobach czynników produkcji, o źródłach ich finansowania, o realizowanych procesach i ich kosztach, uzyskiwanych przychodach oraz o osiągniętych rezultatach (efektach) działalności. Zasadniczym źródłem tych informacji jest rachunkowość.

Rachunkowość stanowi uniwersalny system pomiaru i identyfikacji zdarzeń oraz procesów gospodarczych, w którym za pomocą liczb i występujących między nimi relacji odwzorowuje się stan zasobów będących w dyspozycji jednostki, realizowane procesy oraz skutki finansowe podjętych decyzji i działań. Współczesna rachunkowość jest systemem generowania przydatnych informacji ekonomiczno-finansowych o działalności jednostki wykorzystywanych do podejmowania różnorodnych decyzji, i to zarówno przez jej kierownictwo, jak i odbiorców zewnętrznych. Informacje te są potrzebne użytkownikom zewnętrznym (np. organom założycielskim, płatnikom, kontrahentom, bankom) do oceny działalności podmiotu leczniczego i do rozliczenia ich kierownictwa z dokonań (osiągniętych rezultatów) i efektywnego wykorzystania powierzonych im składników majątkowych.

Znajomość szeroko pojętego prawa bilansowego i podatkowego oraz umiejętność interpretacji informacji finansowych jest potrzebna zarówno głównym księgowym, pracownikom pionu finansowo-księgowego, menadżerom, jak też radom nadzorczym i radom społecznym podmiotów leczniczych. Te ostatnie tworzą zróżnicowaną zbiorowość obejmującą samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, przedsiębiorców (spółki prawa handlowego), jednostki non profit (fundacje i stowarzyszenia) oraz jednostki budżetowe prowadzące działalność leczniczą. Mają one obowiązek prowadzenia rachunkowości według regulacji prawa bilansowego. Niektóre z nich (np. jednostki budżetowe), respektując ogólne zasady określone w ustawie o rachunkowości, muszą jednocześnie stosować się do szczególnych rozwiązań w zakresie rachunkowości zawartych w rozporządzeniach wydanych przez Ministra Finansów na mocy ustawy o finansach publicznych bądź ustawy o rachunkowości (np. fundacje).

Niniejsza książka wychodzi naprzeciw tym potrzebom. Stanowi ona kompendium wiedzy o systemie rachunkowości podmiotów leczniczych publicznych, przedsiębiorców i non profit. Prezentowane w niej treści uwzględniają specyfikę ich działalności, zasady gospodarki finansowej oraz potrzeby informacyjne różnych odbiorców (kierownictwa i odbiorców zewnętrznych).

Treść ujęto w czternastu rozdziałach. Pierwszy rozdział zawiera charakterystykę podmiotów leczniczych jako obiektów systemu rachunkowości. Przed-

stawiono w nim ich wielokryterialną klasyfikację, zasady funkcjonowania poszczególnych grup podmiotów (w tym SP ZOZ, przedsiębiorców, jednostki budżetowe oraz jednostki non profit), wskazano interesariuszy podmiotu leczniczego wraz z określeniem ich podstawowych potrzeb informacyjnych (w tym z zakresu informacji finansowej).

W rozdziale drugim omówiono specyfikę i uwarunkowania systemu rachunkowości podmiotu leczniczego z uwzględnieniem formalnoprawnych podstaw jego funkcjonowania. Ukazano rolę i rangę rachunkowości jako instrumentu zarządzania i uniwersalnego języka biznesu. Ponadto przedstawiono różne modele (rozwiązania) rachunkowości podmiotów leczniczych (budżetową, SPZOZ, przedsiębiorców, jednostek non profit), wskazując na cechy je różniące (m.in. cele, zasady, plany kont, wycenę aktywów i pasywów, sprawozdawczość i jej badanie, odbiorców informacji).

Rozdział trzeci traktuje o podstawach pomiaru wartości w systemie rachunkowości w ogóle, z nawiązaniem do specyficznych warunków determinujących pomiar i opis jego wyników stosowany w podmiotach leczniczych.

Kolejne rozdziały zostały poświęcone poszczególnym grupom składników aktywów i pasywów bilansu, takim jak: aktywa trwałe, aktywa inwestycyjne, aktywa pieniężne, rzeczowe aktywa obrotowe, rozrachunki i roszczenia, rezerwy na zobowiązania, kapitały (fundusze) własne i obce, a także przychody i koszty związane z prowadzoną działalnością, w tym z działalnością medyczną, jak też zasadom ustalania i podziału wyniku finansowego.

Publikację kończy rozdział dotyczący sprawozdawczości finansowej, w którym szczególną uwagę zwrócono na istotę, klasyfikację i zasady sporządzania sprawozdań finansowych, ich konstrukcję oraz potencjał informacyjny poszczególnych elementów sprawozdania finansowego podmiotów leczniczych. Opracowanie zawiera zatem całokształt zagadnień wchodzących w ustawowo wskazany zakres rachunkowości jednostek gospodarczych.

Zaproponowane w poszczególnych rozdziałach rozwiązania ewidencyjne opierają się na wykazie kont zamieszczonym w załączniku nr 1 (na końcu książki). Zawiera on rozbudowany wykaz kont syntetycznych i analitycznych, który umożliwia ujęcie zdarzeń i procesów gospodarczych, sporządzenie obowiązującej sprawozdawczości finansowej w kształcie wymaganym przez ustawę o rachunkowości oraz przepisy GUS, jak też zapewnia pozyskiwanie istotnych informacji na potrzeby podejmowania decyzji przez kierownictwo podmiotu leczniczego. Ten plan kont może być wykorzystany w całości jako zakładowy plan kont (ZPK) podmiotu leczniczego lub też stanowić podstawę do opracowania własnego ZPK.

Warto podkreślić, że w opracowaniu przedstawiono zagadnienia najbardziej aktualne, istotne i kluczowe z uwzględnieniem możliwości różnych rozwiązań oraz z wykorzystaniem obowiązujących regulacji prawnych (w szczególności prawa bilansowego, Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, prawa podatkowego, prawa o działalności leczniczej, kodeksu spółek handlowych itp.).

Bogactwo prezentowanych problemów, aktualność rozwiązań, a także obszerna literatura fachowa zamieszczona w opracowaniu sprawiają, że książka

może być cennym źródłem wiedzy dla szerokiego kręgu odbiorców (praktyków gospodarczych, studentów), którzy chcą wzbogacić swoją wiedzę w zakresie rachunkowości, nabyć umiejętność jej stosowania w praktyce i wykorzystania w zarządzaniu podmiotem leczniczym.

Książka jest adresowana przede wszystkim do osób zajmujących się profesjonalnie prowadzeniem ksiąg rachunkowych: głównych księgowych, pracowników pionów finansowo-ekonomicznych, a także kontrolerów i audytorów wewnętrznych oraz do kierownictwa podmiotów leczniczych, w tym przedstawicieli rad społecznych czy rad nadzorczych odpowiedzialnych za kształt systemu rachunkowości oraz przyjętą politykę w tym zakresie.

Z uwagi na całościowe omówienie zagadnień pozyskiwania i wykorzystania informacji finansowych, książka może stanowić cenną pomoc dla organów tworzących tych jednostek w sprawowaniu funkcji nadzoru i kontroli. Może być ona także wykorzystana przez studentów i słuchaczy różnych form kształcenia zawodowego: studiów podyplomowych z zakresu zarządzania placówkami opieki zdrowotnej, studiów ekonomicznych, a także przez biegłych rewidentów badających księgi rachunkowe podmiotów leczniczych.

Książka uwzględnia stan prawny na 15 lipca 2014 roku, a zamieszczony wykaz aktów prawnych pozwala na śledzenie zmian w przepisach.

Zespół autorów wyraża nadzieję, że książka umożliwi wzbogacenie wiedzy oraz będzie inspiracją do dyskusji i pytań odnośnie do prezentowanej tematyki. Ewentualne pytania, uwagi i sugestie proszę kierować na adres e-mailowy: mhass@wneiz.pl.

Maria Hass-Symotiuk

Rozdział 1

Podmiot leczniczy jako obiekt systemu rachunkowości

1.1. Istota i atrybuty podmiotu leczniczego

W polskim systemie ochrony zdrowia funkcjonuje wiele jednostek opieki zdrowotnej (podmiotów leczniczych). Różnią się one wielkością, zakresem i rozmiarem prowadzonej działalności, rodzajem oraz specyfiką świadczonych usług medycznych, formą organizacyjno-prawną czy formą własności. Podmioty lecznicze pełnią funkcję świadczeniodawców usług zdrowotnych dla pacjentów. Finansowanie świadczeń zdrowotnych realizowanych przez świadczeniodawców na rzecz pacjentów jest domeną płatnika. Funkcję tę mogą pełnić: Narodowy Fundusz Zdrowia, organy władzy państwowej (np. Ministerstwo Zdrowia), organy jednostek samorządowych, inne podmioty lecznicze, przedsiębiorstwa prywatnych ubezpieczeń zdrowotnych oraz indywidualni pacjenci.

Podmiot leczniczy jest jednostką organizacyjną wyposażoną w zespół składników majątkowych, takich jak: majątek ruchomy (sprzęt, aparatura medyczna, wyposażenie itp.), majątek nieruchomy (np. budynki i budowle) oraz inne zasoby, za pomocą którego realizuje określony rodzaj działalności leczniczej¹. Przy tym działalnością leczniczą jest udzielanie świadczeń zdrowotnych potrzebującym i/lub promocja zdrowia², a także działalność dydaktyczna i badawcza prowadzona w powiązaniu z udzielaniem świadczeń zdrowotnych, w tym wdrażanie nowych technologii medycznych i metod leczenia oraz uczestniczenie w przygotowaniu osób do wykonywania zawodu medycznego

---

¹ Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. Nr 112, poz. 654 z póź. zm.), art. 2, ust. 1, pkt 8.

² Promocja zdrowia, będąca elementem ochrony zdrowia, stanowi ogół działań i inicjatyw podejmowanych przez organy i instytucje powołane do realizacji zadań z zakresu ochrony zdrowia, jak i przez inne podmioty, mające na celu propagowanie zdrowego stylu życia, pobudzanie troski o środowiskowe i indywidualne czynniki sprzyjające zdrowiu oraz rozwijanie indywidualnej odpowiedzialności za własne zdrowie. Wiąże się ona z działalnością edukacyjną, wychowawczą i informacyjną w zakresie zdrowia. Promocja zdrowia powinna stanowić podstawowy element treści nauczania, wychowania i informowania w tej dziedzinie. Więcej na ten temat np. J. Karski, *Praktyka i teoria promocji zdrowia*, CeDeWu, Warszawa 2003; J. Karski, *Postępy promocji zdrowia – przegląd międzynarodowy*, CeDeWu, Warszawa 2006.

i kształcenie osób wykonujących zawody medyczne³. Prowadzenie działalności leczniczej nie jest możliwe bez zatrudnienia odpowiednio wykwalifikowanej i mającej prawo wykonywania zawodu kadry medycznej (np. lekarzy, pielęgniarek, techników medycznych), administracyjno-finansowej (w tym kierownictwa) oraz eksploatacyjno-technicznej. Należy podkreślić, że świadczeń zdrowotnych mogą udzielać tylko osoby wykonujące zawód medyczny⁴.

Oprócz działalności leczniczej podmioty te mogą prowadzić inny rodzaj działalności, pod warunkiem, że nie jest ona uciążliwa dla pacjentów. Przykładem komercyjnej działalności niemedycejskiej będącej źródłem przychodów tych jednostek może być działalność oświatowa (np. organizowanie szkoleń), prowadzenie płatnego parkingu. Działalność ta musi być wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły.

Zasady tworzenia, funkcjonowania i likwidacji podmiotów wykonujących działalność leczniczą, jak też kontroli i nadzoru nad jej wykonywaniem określa ustawa o działalności leczniczej. Dzieli ona ogół podmiotów leczniczych na⁵:

- a) przedsiębiorców, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 2 lipca 2010 r. o swobodzie działalności gospodarczej⁶ we wszystkich formach przewidzianych dla wykonywania działalności gospodarczej (z wyjątkiem usług pogrzebowych i ich reklamy), oraz
- b) podmioty niebędące przedsiębiorcami, takie jak:
  - samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej,
  - jednostki budżetowe, w tym państwowe jednostki budżetowe tworzone i nadzorowane przez Ministra Obrony Narodowej, ministra właściwego ds. wewnętrznych, Ministra Sprawiedliwości lub Szefa Bezpieczeństwa Wewnętrznego, posiadające w swojej strukturze organizacyjnej ambulatorium, ambulatorium z izbą chorych lub lekarza podstawowej opieki zdrowotnej,
  - instytuty badawcze,
  - fundacje i stowarzyszenia, które zgodnie ze statutem wykonują zadania w zakresie ochrony zdrowia i których statut dopuszcza prowadzenie działalności leczniczej,
  - posiadające osobowość prawną jednostki organizacyjne stowarzyszeń,
  - osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w RP, o stosunku państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, kościelne osoby prawne lub związki wyznaniowe w zakresie, w jakim wykonują działalność leczniczą.

³ Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, art. 3.

⁴ Ustawa z dnia 5 grudnia o zawodach lekarza i lekarza dentysty (tekst jedn. z 2011 r., Dz. U. Nr 277, poz. 1634 z póź. zm.), ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz. U. Nr 174, poz. 1039 z póź. zm.).

⁵ Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, art. 4.

⁶ Ustawa z dnia 2 lipca 2010 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 220, poz. 1447 ze zm.).

Warto dodać, że lekarze i pielęgniarki mogą także wykonywać swój zawód w ramach działalności leczniczej prowadzonej jako indywidualna lub grupowa (np. w formie spółki cywilnej, spółki jawnej albo spółki partnerskiej) praktyka lekarska czy pielęgniarska.

Różnice między podmiotami leczniczymi – przedsiębiorcami oraz niebędącymi przedsiębiorcami ilustruje tabela 1.1.

Produktem podmiotów leczniczych są realizowane świadczenia zdrowotne⁷. W ustawie o działalności leczniczej za świadczenia zdrowotne uznaje się⁸:

- działania służące zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu lub poprawie zdrowia, oraz
- inne działania medyczne wynikające z procesu leczenia lub przepisów odrębnych regulujących zasady ich wykonywania.

Dzieli się je na stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne szpitalne oraz inne niż szpitalne, a także ambulatoryjne świadczenia zdrowotne. Te pierwsze polegają na diagnozowaniu, leczeniu, pielęgnacji i rehabilitacji i nie mogą być realizowane w ramach innych stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych lub ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych. Do świadczeń szpitalnych zalicza się także świadczenia udzielane z zamiarem zakończenia ich w okresie nieprzekraczającym 24 godzin.

Zakresem stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych innych niż szpitalne obejmuje się świadczenia opiekuńcze, pielęgnacyjne, paliatywne, hospicyjne, świadczenia z zakresu opieki długoterminowej, rehabilitacji leczniczej, leczenia uzależnień, psychiatrycznej opieki zdrowotnej oraz lecznictwa uzdrowiskowego, udzielane pacjentom, których stan zdrowia wymaga całodobowych lub całodziennych świadczeń zdrowotnych w odpowiednio urządzonych, stałych pomieszczeniach.

Ambulatoryjne świadczenia zdrowotne obejmują natomiast świadczenia podstawowej lub specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz świadczenia z zakresu rehabilitacji leczniczej udzielane w odpowiednio urządzonym pomieszczeniu, lecz nie w trybie stacjonarnym ani całodobowym. Ponadto są to także badania diagnostyczne wykonywane w celu rozpoznania stanu zdrowia i ustalenia dalszego postępowania leczniczego.

⁷ Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210, poz. 2136 ze zm.), świadczenia zdrowotne stanowią element pojęcia „świadczenia opieki zdrowotnej”, których zakresem obejmuje się świadczenia zdrowotne rzeczowe (związane z procesem leczenia, leki, wyroby medyczne, w tym wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi i środki pomocnicze) i świadczenia towarzyszące (zakwaterowanie i wyżywienie w jednostkach całodobowej lub całodzienniej opieki oraz usługi transportu sanitarnego). Obok tego w ustawie wyszczególniono także świadczenia:

a) gwarantowane – świadczenia opieki zdrowotnej finansowane w całości ze środków publicznych, na zasadach i w trybie określonych w ustawie,
b) specjalistyczne – świadczenia opieki zdrowotnej we wszystkich dziedzinach medycyny z wyłączeniem świadczeń udzielonych w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej,
c) wysokospecjalistyczne – świadczenie opieki zdrowotnej lub procedurę medyczną spełniające łącznie następujące kryteria: udzielenie świadczenia wymaga wysokiego poziomu zaawansowania technicznego świadczeniodawcy i zaawansowanych umiejętności osób udzielających świadczenia, koszt jednostkowy świadczenia jest wysoki.

⁸ Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, art. 2, pkt 10.

Tabela 1.1. Charakterystyki podmiotów leczniczych będących przedsiębiorcami oraz niebędących przedsiębiorcami

Wyszczególnienie	Podmioty lecznicze niebędące przedsiębiorcami	Podmioty lecznicze będące przedsiębiorcami (np. spółka kapitałowa)
Regulacje prawne dotyczące działalności podmiotu	Ustawa o działalności leczniczej, ustawa o finansach publicznych	Kodeks spółek handlowych oraz, pomocniczo, ustawa o działalności leczniczej
Rejestracja działalności leczniczej	Wpis do rejestru działalności regulowanej* i do rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych oraz fundacji	Zgłoszenie do Krajowego Rejestru Sądowego lub Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, a następnie wpis do odpowiedniego rejestru działalności regulowanej*
Struktura organów zarządzających	Kierownik, rada społeczna	Zgromadzenie wspólników/ akcjonariuszy, rada nadzorcza, komisja rewizyjna, zarząd
Wewnętrzna polityka kadrowa podmiotu	Głęboka ingerencja, przejawiająca się w obowiązku formalno-prawnego konkursu na szereg stanowisk (w tym kierownika, jego kadencyjność) oraz ustawowy katalog wymogów na stanowiska	Brak ingerencji
Sposób finansowania działalności	Podmiotowy (finansowanie bazy materialnej i kadrowej), w SPZOZ – przedmiotowy (finansowanie świadczeń zdrowotnych)	Przedmiotowy (finansowanie świadczeń zdrowotnych)
Forma gospodarki finansowej	W jednostkach budżetowych: wydatkowanie środków otrzymanych z budżetu organu tworzącego, w SPZOZ, publicznych spółkach kapitałowych: samofinansowanie kosztów działalności i zobowiązań z posiadanych środków i uzyskiwanych przychodów	Maksymalizacja zysku
Uprawnienia do świadczenia odpłatnych usług zdrowotnych	Ograniczone możliwości pobierania opłat od pacjentów za usługi zdrowotne	Duże możliwości świadczenia odpłatnych usług zdrowotnych

Odpowiedzialność za wyniki działalności i zobowiązania podmiotu leczniczego	Pełna podmiotu tworzącego, w tym za zobowiązania podmiotu leczniczego	Ograniczona do wysokości kapitału, wspólnicy/akcjonariusze nie odpowiadają za zobowiązania spółki
Zdolność upadłościowa	Nie podlega prawu upadłościowemu ⁹	Podlega prawu upadłościowemu
Gwarancje zapewnienia dostępności do świadczeń zdrowotnych pacjentom	Może być likwidowany bez konieczności zapewnienia pacjentom dostępu do realizowanych świadczeń	Brak gwarancji przez ten podmiot leczniczy
Nadzór i kontrola	Organ tworzący, organ prowadzący rejestr, Minister Zdrowia	Rada nadzorcza, komisja rewizyjna, walne zgromadzenie, Minister Zdrowia

* Zgodnie z art. 106 ustawy o działalności leczniczej organem prowadzącym rejestr działalności jest dla podmiotów leczniczych – wojewoda właściwy dla siedziby albo miejsca zamieszkania podmiotu leczniczego, natomiast w odniesieniu do praktyki zawodowej: a) lekarzy – okręgowa rada lekarska właściwa dla miejsca jej wykonywania, praktyki lekarskiej, b) pielęgniarek i położnych – okręgowa rada pielęgniarek i położnych właściwa dla miejsca wykonywania praktyki zawodowej przez pielęgniarkę lub c) wojowska rada lekarska – w odniesieniu do członków wojewskiej izby lekarskiej.

Źródło: opracowanie własne.

⁹ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 885 z późn. zm.).

Tabela 1.2. Cechy świadczeń zdrowotnych

Cecha świadczeń zdrowotnych	Uwagi
Trudność określenia jednostki usługowej	Pacjent korzysta jednocześnie z wielu usług (może to być pojedyncza usługa lub pakiet usług)
Niematerialność	Usługi zdrowotne są nieuchwytne, trudne do wyodrębnienia i oceny przez świadczeniobiorcę (pacjenta)
Nierozdzielność	Równocześnieść „produkcji” i konsumpcji świadczeń zdrowotnych
Nietrwałość	Brak możliwości magazynowania świadczeń zdrowotnych, dlatego konieczna jest odpowiednia organizacja procesu ich realizacji
Różnorodność, zindywidualizowany charakter	Usługi są niejednolite, niestandardowe i bardzo urozmaicone, co wynika ze zróżnicowania wykształcenia, doświadczenia personelu medycznego i różnych „sytuacji wyjściowych” w zakresie stanu zdrowia pacjenta
Swoboda wyboru technologii procesu ich świadczenia przez fachowy personel medyczny	Wybór sposobu leczenia znajduje odzwierciedlenie w zróżnicowaniu kosztów leczenia pacjentów
Asymetria informacji między pacjentem a świadczeniodawcą	Pacjent jest uzależniony w zdrowiu czy w chorobie od lekarza. Nie posiada on profesjonalnej wiedzy, jakie świadczenia, w jakiej ilości są mu potrzebne, co zmusza do przekazania prawa podejmowania decyzji w tym zakresie lekarzowi, który staje się „agentem pacjenta”
Aktywny udział pacjenta w procesie leczenia	Potrzeba zaangażowania i akceptacji przebiegu procesu leczenia i zastosowanych w nim metod przez pacjenta
Środowiskowy charakter	Wymaga rozmieszczenia zdolności usługowych w bezpośrednim sąsiedztwie ich odbiorców
Abstrakcyjny charakter	Nieuchwytność i trudność „wypробowania” świadczeń zdrowotnych
Brak gwarancji ich skuteczności	Pacjent nie ma pewności, że po uzyskaniu pomocy będzie leczony, nie jest też świadomy skutków zaniechania leczenia

Opracowano na podstawie: M. Daszkowski, *Usługi, produkcja, rynek, marketing*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 37–44; A. Bukowska-Piastrzyńska, *Marketing usług zdrowotnych od budowania wizerunku placówki do zadowolenia klientów*, CeDeWu, Warszawa 2007, s. 15–18.

Świadczeniem zdrowotnym jest zatem zespół profesjonalnych działań z wykorzystaniem dostępnej, specjalistycznej wiedzy medycznej oraz aparatury i sprzętu medycznego. Obejmują one diagnostykę, leczenie, rehabilitację, opiekę, jak też profilaktykę zdrowotną, czego efektem powinno być przywraca-

nie (wyleczenie, zaleczenie), zachowanie bądź poprawa stanu zdrowia pacjenta umożliwiająca mu pełną sprawność oraz dobre samopoczucie fizyczne i psychiczne. Świadczeniem zdrowotnym jest zarówno porada, procedura medyczna, rehabilitacja, opieka medyczna i pielęgnacyjna, proces leczenia określonego pacjenta lub jednostki chorobowej. Specyficzne atrybuty świadczeń zdrowotnych przedstawia tabela 1.2.

Świadczenia te mogą być udzielane pacjentom bezpłatnie, za częściową lub pełną odpłatnością, przy czym bezpłatność nie oznacza, że podmiot leczniczy nie uzyskuje zapłaty za wykonane usługi. Zapłata ta jest dokonywana (za pacjenta) przez płatnika.

Ze względu na sposób i zakres udzielania świadczeń zdrowotnych podmiotem leczniczym może być:

- szpital, zakład opiekuńczo-leczniczy, zakład pielęgnacyjno-opiekuńczy, sanatorium, prewentorium, hospicjum stacjonarne,
- przychodnia, ośrodek zdrowia, poradnia, lecznica,
- pogotowie ratunkowe,
- medyczne laboratorium diagnostyczne,
- pracownia protetyki stomatologicznej i ortodoncji,
- zakład rehabilitacji leczniczej,
- ambulatorium lub ambulatorium z izbą chorych (np. jednostki wojskowej, Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej, Biura Ochrony Rządu, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz jednostki organizacyjnej Służby Więziennej),
- inne podmioty spełniające warunki określone w ustawie.

Charakterystyki tych podmiotów zawiera tabela 1.3. Warto dodać, że ich zbiór nie jest zamknięty i może być rozbudowywany.

Wszystkie podmioty lecznicze, niezależnie od ich kategorii i charakteru, mają wspólne cechy. Można do nich zaliczyć w szczególności¹⁰:

- wielość realizowanych celów (medyczny, społeczny i ekonomiczny),
- ukierunkowanie na realizację określonego zakresu świadczeń zdrowotnych,
- skupienie odpowiedniego potencjału ludzkiego, rzeczowego i finansowego niezbędnego do realizacji wyznaczonych celów i zadań,
- udzielanie świadczeń zdrowotnych wyłącznie przez osoby wykonujące zawód medyczny oraz spełniające określone wymagania,
- posiadanie wewnętrznego układu organizacyjnego właściwego dla procesu realizacji wyznaczonych zadań,
- posiadanie określonej samodzielności ekonomicznej niezbędnej do podejmowania decyzji zapewniających realizację wyznaczonych celów i zadań,
- posiadanie określonego statusu prawnego umożliwiającego podejmowanie zobowiązań i ponoszenie za nie odpowiedzialności, z zachowaniem niezbędnego stopnia ryzyka.

¹⁰ *Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa zakładów opieki zdrowotnej*, red. M. Hass-Symiotiuk, ODKK, Gdańsk 2008, s. 22.

Tabela 1.3. Typy podmiotów leczniczych i ich charakterystyka

Kategoria (typ) podmiotu leczniczego	Zakres udzielonych świadczeń zdrowotnych
Szpital	Całodobowe lub całodziennie świadczenia zdrowotne, środki farmaceutyczne i materiały medyczne w odpowiednim stałym pomieszczeniu wraz z żyzywieniem stosownym do stanu zdrowia
Przychodnie zdrowia, poradnie	Świadczenia z zakresu podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej, w warunkach ambulatoryjnych lub domowych, w miejscu zamieszkania lub pobytu osoby potrzebującej tych świadczeń, przy czym zakresem podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) obejmuje się świadczenia: profilaktyczne, diagnostyczne, lecznicze, rehabilitacyjne oraz pielęgnacyjne z zakresu medycyny ogólnej, rodzinnej i pediatrii. Z kolei specjalistyczna opieka zdrowotna obejmuje świadczenia opieki zdrowotnej we wszystkich dziedzinach medycyny, z wyłączeniem świadczeń POZ
Pogotowie ratunkowe	Świadczenia zdrowotne w razie wypadku, urazu, porodu, nagłego zachorowania lub nagłego pogorszenia stanu zdrowia powodującego zagrożenie życia. Mogą być one realizowane przez zespół ratownictwa medycznego lub lotniczy zespół ratownictwa medycznego. Zespół ratownictwa medycznego jest jednostką, która podejmuje medyczne czynności ratunkowe w warunkach pozaszpitalnych
Medyczne laboratorium diagnostyczne	Badania diagnostyczne, w tym analizy wykonywane w celu rozpoznania stanu zdrowia i ustalenia dalszego postępowania leczniczego
Pracownie protetyki stomatologicznej i ortodoncji	Wykonywanie bądź naprawa protez oraz innych przedmiotów protetycznych i ortodontycznych
Zakłady rehabilitacji leczniczej	Interdyscyplinarne, kompleksowe działania usprawniające, służące zachowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia
Zakłady opiekuńczo-lecznicze	Całodobowe świadczenia zdrowotne obejmujące: pielęgnację i rehabilitację osób niewymagających hospitalizacji, środki farmaceutyczne i materiały medyczne, pomieszczenie i żywienie odpowiednie do stanu zdrowia, a także opiekę w czasie organizowanych zajęć kulturalno-rekreacyjnych
Zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze	Całodobowe świadczenia zdrowotne obejmujące pielęgnację, opiekę i rehabilitację osób niewymagających hospitalizacji oraz zapewnienie im kontynuacji leczenia farmakologicznego, pomieszczenia i żywienia odpowiedniego do stanu zdrowia, a także edukacja zdrowotna tych osób i członków ich rodzin
Inne zakłady (np. zakład lecznictwa uzdrowiskowego)*	Lecznictwo uzdrowiskowe w ramach kierunków leczniczych i przeciwwskazań ustalonych dla danego uzdrowiska, w szczególności wykorzystujące warunki naturalne przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych

* Podstawą ich funkcjonowania jest ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz. U. Nr 167, poz. 1399 ze zm.).

Źródło: opracowanie własne.

Szczególny i zróżnicowany charakter podmiotów leczniczych, w tym także specyficzne właściwości świadczeń zdrowotnych, trudność ich kwantyfikacji, a nawet trudność określenia jednostki usługowej¹¹, wielość realizowanych celów, a także pilny charakter potrzeb zdrowotnych pacjentów sprawiają, że jednostki te są określane mianem niepowtarzalnych, specyficznych albo przynajmniej odmiennych niż inne podmioty gospodarcze. Do najczęściej wymienianych różnic zalicza się¹²:

- trudniejsze normowanie i pomiar wyników ich pracy (które są bardziej zróżnicowane i kompleksowe),
- natychmiastowy charakter większość prac (nie można ich odłożyć na później) oraz niewielka tolerancja niejednoznaczności czy błędów,
- duża niezależność od siebie wykonywanych czynności, a jednocześnie potrzeba ich koordynacji pomiędzy różnymi grupami specjalistów,
- niezmiernie wysoki stopień specjalizacji pracy,
- wysoka specjalizacja członków organizacji, którzy są bardziej lojalni wobec swoich grup zawodowych niż wobec organizacji,
- mała skuteczność kontroli lekarzy, tj. grupy najbardziej odpowiedzialnej za generowanie usług i kosztów, pod względem organizacyjnym i kierowniczym,
- występowanie podwójnego podporządkowania służbowego personelu medycznego (klinicznego i administracyjnego), co utrudnia koordynację działań i odpowiedzialność za nie.

Należy przy tym podkreślić, że specyfiką działalności medycznej jest posiadanie informacji o spodziewanych przychodach wynikających z wynegocjowanych kontraktów z NFZ¹³, ale brak wiedzy o poziomie kosztów, jakie zostaną poniesione w związku z prowadzoną działalnością. Działalność ta ma wysokie konotacje humanitarne, co powoduje niechęć do jej wyrażania w ujęciu ekonomicznym. Prymat funkcji społecznych i publiczna misja tych podmiotów kolidują z zasadami rachunku ekonomicznego.

1.2. Rodzaje podmiotów leczniczych

Podmioty realizujące świadczenia z zakresu ochrony i promocji zdrowia, a także prowadzące działalność dydaktyczną i badawczą w powiązaniu

¹¹ Pacjent korzysta jednocześnie z wielu usług, a sam proces świadczenia tych samych usług może mieć różny przebieg, w zależności od kwalifikacji personelu medycznego, wyposażenia w aparaturę i sprzęt medyczny, stanu zdrowia pacjenta, w tym chorób współistniejących, a także od rodzaju jednostek chorobowych. Przy tym efekty zdrowotne zależą w znacznym stopniu od współpracy pacjenta z lekarzem, od zastosowanych leków i preparatów leczniczych, których zażywanie jest niezbędne w procesie świadczenia usług zdrowotnych. Więcej na ten temat w: M. Hass-Symotiuł, *Aspekty metodologiczne budżetowania działalności zakładu opieki zdrowotnej*, [w:] *Rachunek kosztów usług medycznych i zarządzanie finansami w ochronie zdrowia*, red. M. Hass-Symotiuł, Szczecin 2000.

¹² S.M. Shortell, A.D. Kałużny, *Podstawy zarządzania opieką zdrowotną*, Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”, Kraków 2001, s. 26.

¹³ Umów o realizację świadczeń zdrowotnych nie zawierają podmioty lecznicze funkcjonujące w formie jednostek budżetowych. Nie posiadają one bowiem osobowości prawnej.

z udzielaniem świadczeń zdrowotnych można klasyfikować według różnych kryteriów, które obrazuje tabela 1.4.

Tabela 1.4. Klasyfikacja podmiotów leczniczych

Kryterium podziału	Rodzaje ZOZ
Forma własności	• publiczne • niepubliczne
Podmiot (organ) tworzący	• organ administracji publicznej (minister lub centralny organ administracji rządowej, wojewoda, jednostka samorządu terytorialnego, publiczna uczelnia medyczna lub inna uczelnia prowadząca działalność badawczą i dydaktyczną, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego) • krajowa lub zagraniczna osoba prawna lub fizyczna (np. przedsiębiorca, fundacja, stowarzyszenie, kościół, związek wyznaniowy, kościelna osoba prawna)
Charakter podmiotu tworzącego	• niebędący przedsiębiorcą • będący przedsiębiorcą
Forma organizacyjno-prawna podmiotu leczniczego	• samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej • jednostki budżetowe • instytuty badawcze • fundacje i stowarzyszenia, kościoły i związki wyznaniowe • spółki kapitałowe • spółki osobowe • jednoosobowa działalność gospodarcza
Rodzaj podmiotu prowadzącego działalność leczniczą	• szpital • zakład opiekuńczo-leczniczy • zakład pielęgnacyjno-opiekuńczy • sanatorium • prewentorium • hospicjum stacjonarne • pogotowie ratunkowe • przychodnia, ośrodek zdrowia, poradnia, lecznica • medyczne laboratorium diagnostyczne • zakłady rehabilitacji leczniczej • ambulatorium z izbą chorych (np. jednostki wojskowej) • pracownia protetyki stomatologicznej i ortodoncji • stacje krwiodawstwa i krwiolecznictwa • inne podmioty spełniające warunki określone w ustawie
Zakres i przedmiot prowadzonej działalności	• profilaktyka • diagnostyka • terapia • rehabilitacja • opieka medyczna • opieka pielęgnacyjna • naukowo-badawcza • dydaktyczna

Zakres realizowanych świadczeń zdrowotnych	• lecznictwo stacjonarne • lecznictwo ambulatoryjne a w ich ramach: – podstawowe – jednospecjalizacyjne – wielospecjalizacyjne
Rodzaj udzielanych świadczeń (szczebel opieki zdrowotnej)	• podstawowa opieka zdrowotna (lekarz pierwszego kontaktu) • specjalistyczna opieka zdrowotna (szpital, przychodnia) • wysokospecjalistyczna opieka zdrowotna (klinika, szpital wielospecjalistyczny)

Źródło: opracowanie własne.

Publiczne podmioty lecznicze są zaliczane do jednostek sektora finansów publicznych¹⁴. Ich zakresem obejmuje się samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej (SP ZOZ) utworzone przez Ministra Zdrowia, Ministra Obrony Narodowej, Ministra Spraw Wewnętrznych, Ministra Sprawiedliwości lub centralny organ administracji rządowej, wojewodę, jednostkę samorządu terytorialnego (gminnego, powiatowego i wojewódzkiego), państwową uczelnię medyczną lub państwową uczelnię prowadzącą działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych oraz Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego. W myśl ustawy o działalności leczniczej Skarb Państwa reprezentowany przez ministra, centralny organ administracji rządowej albo wojewodę, jednostkę samorządu terytorialnego, a także uczelnia medyczna mogą utworzyć podmiot leczniczy w formie spółki kapitałowej czy jednostki budżetowej.

Atrybutami publicznych ZOZ są w szczególności:

- cele działalności,
- organy i formy ich prowadzenia,
- zasady gospodarki finansowej,
- zasady zarządzania.

Publiczne ZOZ udzielają świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych¹⁵ nieodpłatnie¹⁶, za częściową lub pełną odpłatnością¹⁷. Mają one konstytucyjny obowiązek udzielania pomocy każdemu obywatelowi, którego życie jest zagrożone, bez względu na swoją kondycję finansową. Publiczny ZOZ nie może żądać od pacjenta zapłaty za udzielone świadczenia zdrowotne nawet wówczas, gdy wyczerpał limit świadczeń określony w kontrakcie z NFZ.

¹⁴ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 885 z późn. zm.), art. 9.

¹⁵ Środkami publicznymi są środki finansowe NFZ, środki przekazywane przez organy administracji publicznej (np. Ministerstwo Zdrowia na finansowanie procedur wysokospecjalistycznych) czy przez jednostki samorządu terytorialnego (na finansowanie programów zdrowotnych), a także środki z UE.

¹⁶ Świadczenie udzielone osobom znajdującym się w stanie nietrzeźwym, niezależnie od ich uprawnień do bezpłatnych świadczeń zdrowotnych, są odpłatne w publicznym ZOZ.

¹⁷ Odpłatność (dokonywana przez pacjenta) za świadczenia finansowane ze środków publicznych jest możliwa tylko wówczas, gdy przewidują to wyraźnie przepisy odrębne i tylko po cenach urzędowych. Więcej na ten temat: ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027 z późn. zm.).

Należy podkreślić, że działalność publicznych ZOZ nie jest nastawiona na zysk, a na efektywne wykorzystanie zasobów będących w ich dyspozycji.

Publicznym podmiotem leczniczym kieruje i reprezentuje go na zewnątrz kierownik, który ponosi odpowiedzialność za zarządzanie tym podmiotem. Jest on wspierany przez radę społeczną (radę nadzorczą), która pełni funkcję organu inicjującego, opiniodawczego oraz organu doradczego dla kierownika podmiotu. Oznacza to, że rada społeczna nie ma kompetencji władczych wobec kierownika zakładu. Sposób powoływania i odwoływania składu i liczebności rady społecznej (nadzorczej), jak też wykonywane przez nią zadania określa ustawa o działalności leczniczej.

Warto dodać, że najważniejsze problemy funkcjonowania podmiotu są rozwiązywane z udziałem organu tworzącego. Przykładowo, decyzje dotyczące zaprzestania jego działalności czy przekształcenia podmiotu leczniczego w spółkę kapitałową leżą w gestii organu tworzącego. Pomiędzy kierownikiem a organem założycielskim jest nawiązywany stosunek pracy na podstawie powołania lub umowy o pracę bądź umowy cywilno-prawnej o zarządzanie. Przy tym wyłonienie kierownika publicznego ZOZ następuje w wyniku konkursu.

Publiczne podmioty lecznicze mogą być prowadzone w formie:

- samodzielnego publicznego ZOZ¹⁸,
- spółki kapitałowej,
- jednostki budżetowej.

Różnią się one od siebie zasadami gospodarki finansowej, którą określają ustawa o finansach publicznych oraz ustawa o działalności leczniczej. Jednostki budżetowe¹⁹ nie mają osobowości prawnej i zdolności kontraktowej z NFZ. Pokrywają one swoje wydatki bezpośrednio z budżetu podmiotu tworzącego, a pobrane dochody odprowadzają na rachunek budżetu państwa lub budżetu jednostki samorządu terytorialnego (metoda finansowania brutto). Oznacza to, że gospodarują one przekazaną w zarząd częścią mienia państwowego lub komunalnego oraz przydzielonymi środkami finansowymi, kierując się efektywnością ich wykorzystania. Z kolei gospodarka finansowa samodzielnych publicznych ZOZ opiera się na zasadzie samofinansowania. Przejawia się to w pokrywaniu kosztów ich działalności i zobowiązań oraz ujemnego wyniku finansowego z posiadanych środków i uzyskiwanych przychodów. Jeżeli podmiot nie może pokryć ujemnego wyniku finansowego, to organ tworzący powinien to zrobić i podjąć decyzję o zmianie formy jego prowadzenia lub o likwidacji. Należy pamiętać, że publiczne podmioty lecznicze nie podlegają prawu upadłościowemu.

Warto dodać, że samodzielne publiczne ZOZ posiadające osobowość prawną mają możliwość pozyskania przychodów z różnych źródeł (z odpłatnych świadczeń, ze środków przeznaczonych na realizację programów zdrowotnych, z wydzielonej działalności gospodarczej innej niż działalność

¹⁸ Po wejściu w życie przepisów ustawy o działalności leczniczej nie mogą być tworzone nowe SP ZOZ, z wyjątkiem powstałych w efekcie połączenia już funkcjonujących zakładów.

¹⁹ Zgodnie z ustawą o działalności leczniczej podmiotami leczniczymi mogą być jednostki budżetowe tworzone i nadzorowane przez Ministra Obrony Narodowej, Ministra Sprawiedliwości, ministra właściwego do spraw wewnętrznych oraz szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

medyczna, z darowizn, spadków, zapisów oraz ofiarności publicznej). Formą dofinansowania działalności tych jednostek mogą być także dotacje budżetowe.

Niepubliczne ZOZ są traktowane jako jedna z form prowadzenia działalności gospodarczej. Mogą być one tworzone przez:

- 1) kościół lub związki wyznaniowe,
- 2) pracodawcę,
- 3) fundację, związek zawodowy, samorząd zawodowy lub stowarzyszenie,
- 4) inne niż wyżej wskazane krajowe lub zagraniczne osoby prawne, np. przedsiębiorstwa, spółdzielnie, spółki akcyjne bądź z o.o. lub osoby fizyczne,
- 5) osoby fizyczne (np. lekarzy, pielęgniarki i położne – tworzących spółki cywilne, jawne, komandytowe).

Każdy z tych podmiotów, występując w roli założyciela niepublicznego podmiotu leczniczego, musi zdecydować, jaka ma być jego forma organizacyjno-prawna. W wypadku pierwszych trzech podmiotów działalność w zakresie opieki zdrowotnej może stanowić ich działalność gospodarczą. Pozostałe podmioty mogą tworzyć podmioty lecznicze specjalnie w celu prowadzenia działalności na rynku usług medycznych.

W procedurach tworzenia tych jednostek występują pewne odmienności. Dotyczą one, na przykład, różnych trybów podejmowania decyzji o utworzeniu podmiotu leczniczego. Zależnie od typu organu tworzącego podmiot leczniczy stosuje się określony tryb jego tworzenia. Także statut niepublicznego podmiotu leczniczego nadaje organ, który go utworzył. Działalność niepublicznych podmiotów leczniczych może być finansowana także ze środków publicznych. Wymaga to jednak zawarcia umowy o udzielenie świadczeń zdrowotnych z oddziałem Narodowego Funduszu Zdrowia.

Gospodarka finansowa niepublicznych podmiotów leczniczych nie jest tak sformalizowana jak publicznych. W tym zakresie brakuje ustawowych zasad normujących jej prowadzenie. Działalność tych jednostek może być ukierunkowana na zysk, a zatem są to jednostki *profit*, które mogą być podatnikami podatku dochodowego od osób prawnych.

Istotnym kryterium podziału podmiotów leczniczych jest sposób udzielania świadczeń zdrowotnych. Z tego punktu widzenia wyróżnia się podmioty lecznictwa stacjonarnego i ambulatoryjnego. Te pierwsze obejmują zakłady, które udzielają całodobowych świadczeń zdrowotnych (np. szpitale, zakłady opiekuńczo-lecznicze, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, sanatoria, prewentoria). Zakres oferowanych przez nie świadczeń zależy od rodzaju podmiotu. Są one przeznaczone dla osób, których stan zdrowia wymaga udzielenia całodobowych lub całodziennych świadczeń zdrowotnych w odpowiednim, stałym pomieszczeniu. W tej grupie szczególną rolę odgrywają szpitale. Pochłaniają one gros środków przeznaczonych na opiekę zdrowotną. Wynika to z tego, że mają one obowiązek zapewnić każdemu przyjętemu pacjentowi:

- świadczenia zdrowotne,
- środki farmaceutyczne i materiały medyczne,
- pomieszczenie i wyżywienie odpowiednie do stanu zdrowia.

Cechą charakterystyczną szpitali jest ciągła gotowość do przyjęcia pacjenta, zapewnienia mu całodobowej, wszechstronnej i kwalifikowanej opieki zdrowotnej z zastosowaniem złożonych technologii medycznych. Szpital jest zatem instytucją złożoną, dążącą do maksymalizacji celów o specjalnym i unikatowym charakterze²⁰.

Szpitala można klasyfikować, stosując takie kryteria, jak:

- faza hospitalizacji,
- liczba i zakres reprezentowanych specjalności lekarskich,
- zakres i rodzaj oferowanych świadczeń zdrowotnych,
- typ własności,
- zakres prowadzonej działalności (np. medyczna, dydaktyczna, badawcza),
- wielkość i zasięg jego działania,
- okres leczenia pacjentów (krótko- i długoterminowe),
- podmiot tworzący (resortowe, wojewódzkie, powiatowe itp.),
- dostępność do świadczeń.

Z kolei lecznictwo ambulatoryjne polega na udzielaniu świadczeń zdrowotnych w miejscu zamieszkania lub pobytu osobom potrzebującym tych świadczeń w warunkach ambulatoryjnych lub domowych. Obejmuje ono podstawową i specjalistyczną opiekę zdrowotną. Ta pierwsza obejmuje swoim zakresem świadczenia profilaktyczne, diagnostyczne, lecznicze, rehabilitacyjne i pielęgnacyjne z zakresu medycyny ogólnej, rodzinnej i pediatrii. Świadczenia te mogą być realizowane przez lekarza pierwszego kontaktu, poradnie, ośrodki zdrowia oraz przychodnie i poradnie specjalistyczne otwarte i przyszpitalne oraz inne zakłady, takie jak: poradnie diagnostyczne, zakłady rehabilitacji leczniczej, pogotowie ratunkowe.

1.3. Interesariusze podmiotu leczniczego, ich cele i potrzeby informacyjne

Interesariusz podmiotu leczniczego to każda jednostka, instytucja bądź osoba (lub grupy interesów), która jest lub może być zainteresowana jego działalnością i stara się wpływać na przebieg realizowanych w nim procesów²¹. Jednostki te pełnią określone role wynikające z przypadającym im udziałów w kosztach (obciążeniach) i korzyściach związanych z funkcjonowaniem podmiotu leczniczego. Interesariusze mogą działać według ustalonych i sformalizowanych zasad i reguł lub próbować oddziaływać na proces decyzyjny dzięki osobistej pozycji i przebiegającemu w różny sposób lobbowaniu.

W literaturze przedmiotu wyróżnia się wielu interesariuszy, którzy mogą pełnić aktywną rolę w kształtowaniu działalności podmiotu leczniczego. Ich

²⁰ J. Rój, J. Sobiech, *Zarządzanie finansami szpitala*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2006, s. 57.

²¹ S. Compball, S. Benita, P. Davies, G. Penn, *Analysis for Policy. Evidence – Based Policy in Practice*, Government Social Research Unit, London 2007, <http://www.gsr.gov.uk/downloads/re-sources/pn256>.

krąg jest bardzo szeroki i zróżnicowany. Zasadniczym są pacjenci, płatnicy, pracownicy, z uwzględnieniem segmentacji interesów w różnych grupach zawodowych (np. lekarzy, zarządzających), przedstawiciele samorządów medycznych, politycy, konkurenci (inne podmioty lecznicze), kontrahenci, banki, inwestorzy, rząd i jego agendy, środowisko akademickie, fiskus, różne organizacje i stowarzyszenia wywierające wpływ na opinie społeczną. Dzieli się ich na interesariuszy:

- wewnętrznych,
- zewnętrznych.

Do tych pierwszych zalicza się: zarząd, rady społeczne/nadzorcze oraz kierownictwo niższych szczebli zarządzania (np. ordynatorzy oddziałów szpitalnych, kierownicy przychodni, poradni, pracowni czy zakładów diagnostycznych) oraz pracownicy (kadra medyczna i niemedyczna). Są oni zainteresowani utrzymaniem pozycji podmiotu w konkurencyjnym otoczeniu, jej umacnianiem, dalszym rozwojem, a także tworzeniem warunków pozwalających na wywiązywanie się z realizacji zawartych kontraktów na świadczenia zdrowotne, z zaciągniętych zobowiązań w stosunku do innych kontrahentów, pracowników, banków oraz zapewnieniem samofinansowania prowadzonej działalności.

Z kolei interesariusze zewnętrzni to między innymi organy założycielskie, inwestorzy, Ministerstwo Zdrowia, płatnik (NFZ), pacjenci (klienci), konkurenci (inne ZOZ-y), dostawcy (leków, aparatury i sprzętu medycznego oraz innych materiałów, energii, usług itp.), banki, media, a także społeczność lokalna i urzędy statystyki publicznej. Są oni zainteresowani głównie sytuacją majątkową i finansową podmiotu, jego płynnością finansową, zdolnością do pokrycia kosztów z uzyskanych przychodów, dostępnością do świadczeń zdrowotnych o odpowiedniej jakości, kompleksowością świadczeń, bezpieczeństwem zdrowotnym.

Każdy z tych interesariuszy dysponuje pewną władzą i swoimi działaniami może wpływać na działalność podmiotu leczniczego. Podobnie jego funkcjonowanie i rozwój jest uzależniony od współdziałania z określonymi interesariuszami. Oznacza to, że każdy z wymienionych wyżej interesariuszy odgrywa określoną rolę w systemie opieki zdrowotnej i ma pewne oczekiwania, jak też dąży do realizacji własnych celów.

Zasadnicze cele i oczekiwania przypisane poszczególnym interesariuszom podmiotu leczniczego zaprezentowano w tabeli 1.5.

Każdy z wymienionych interesariuszy w różny sposób oddziałuje na realizację celów i zadań wyznaczonych tym podmiotom. Mogą być oni zatem źródłem niepewności. Funkcjonowanie podmiotu wymaga ograniczania niepewności. Można to osiągnąć poprzez współdziałanie z określonymi podmiotami oraz uwzględnienie celów i oczekiwań tych interesariuszy, którzy są ważni. W systemie zarządzania podmiotami leczniczymi szczególną rolę przypisuje się organom założycielskim, NFZ (płatnikowi) oraz lekarzom, a zatem tym, którzy mają znaczną władzę i których oceny dokonywane są z punktu widzenia preferencji społecznych, grupowych oraz interesów politycznych. Działania tych podmiotów są ukierunkowane na:

- zapewnienie względnej równowagi między potrzebami zdrowotnymi ludności i możliwościami ich zaspokojenia,

Tabela 1.5. Rodzaje interesariuszy podmiotu leczniczego, ich cele i potrzeby informacyjne

Interesariusze	Cele	Podstawowe potrzeby informacyjne
A. Interesariusze wewnętrzni		
Rada społeczna/ nadzorcza	Przetwarzanie i rozwój, wypełnianie obowiązków statutowych, dbanie o dobro jednostki, monitorowanie działań jego kierownictwa	Potrzeby informacyjne tego kręgu odbiorców dotyczą głównie wielkości przychodów ze sprzedaży świadczeń zdrowotnych, kosztów ich realizacji oraz osiągniętych wyników, a także stanu zadłużenia i kondycji finansowej jednostki
Kierownictwo szpitala	Osobisty sukces zawodowy, wysokie wynagrodzenia, wysoki status zawodowy i społeczny, dobre kontrakty, efektywność gospodarowania, zbilansowanie kosztów i przychodów, zachowanie płynności, włączenie kryteriów ekonomicznych do wyborów medycznych, opracowanie systemu motywacji, kontrola i ocena prowadzonej działalności, wytyczanie przyszłości oraz monitorowanie i kontrola realizacji kontraktów, utrzymanie infrastruktury sprzętowej i kadrowej na poziomie gwarantującym pozyskanie kontraktów	Efektywność wykorzystania zasobów, znajomość poniesionych kosztów i uzyskiwanych przychodów na realizację świadczeń medycznych, według rodzajów działalności, rentowność, płynność, stan zadłużenia, kontrola i analiza sytuacji majątkowej i finansowej oraz dokonani
Pracownicy (lekarze, pielęgniarki, średni personel medyczny oraz administracyjny) i ich reprezentanci	Gwarancja pracy i wypłat wynagrodzeń, dobra atmosfera w pracy, stabilność zatrudnienia, możliwość rozwoju (podnoszenie kwalifikacji), dostęp do nowoczesnych technologii medycznych, właściwa organizacja świadczeń zdrowotnych oraz świadczenie usług zgodnie z etyką zawodową	Stabilność pracodawcy, ocena zdolności podmiotu do wypłacania wynagrodzeń i tworzenia nowych miejsc pracy

B. Interesariusze zewnętrzni		
Organy założycielskie (właściciele majątku trwałego), potencjalni inwestorzy	Dostępność do świadczeń zdrowotnych, bezpieczeństwo zdrowotne ludności, rozmiary i jakość świadczonych usług zdrowotnych, ich zgodność ze standardami, zdolność podmiotu do generowania przychodów i dodatniego wyniku finansowego, płynność i wypłacalność, optymalne wykorzystanie zasobów, możliwość dalszego funkcjonowania, prawidłowość gospodarowania mieniem	Wartość majątku i efektywność jego wykorzystania, sytuacja finansowa, poziom wyniku finansowego (do oceny możliwości dalszego funkcjonowania) oraz utrzymania lub zmiany kierownika podmiotu, zdolność do generowania przychodów i pokrycia ponoszonych kosztów (realizacja zasady samofinansowania)
Płatnik	Wyposażenie podmiotu w sprzęt i aparaturę medyczną (albo dostęp do niej), kwalifikowaną kadrę medyczną oraz infrastrukturę, dostępność, ciągłość, kompleksowość i jakość udzielanych świadczeń zdrowotnych, ceny i koszty usług zdrowotnych	Gwarancja realizacji zawartych kontraktów, podaż świadczeń zdrowotnych, dostępność do świadczeń zdrowotnych, ich jakość i kompleksowość, ceny świadczeń medycznych, ich koszty, sytuacja finansowa
Instytucje rządowe (np. Ministerstwo Zdrowia, wojewoda, GUS)	Działalność podmiotu istotna do kreowania polityki zdrowotnej, zbilansowanie potrzeb zdrowotnych ludności z możliwością ich zaspokojenia, właściwa alokacja zasobów rzeczowych i finansowych oraz kwalifikowanych kadr medycznych, przestrzenna lokalizacja podmiotów leczniczych, minimalizacja poziomu zadłużenia, standaryzacja świadczeń zdrowotnych, potrzeby statystyki publicznej	Informacje dotyczące infrastruktury, przestrzennej alokacji zasobów, struktury zatrudnionych kadr medycznych, ich kwalifikacji, wielkość zrealizowanych świadczeń medycznych, ich struktura (niezbędne do kreowania polityki zdrowotnej), a także poziom zadłużenia, sytuacja finansowa, wielkość kosztów, przychodów i wyniki finansowe
Pacjenci	Ich oczekiwania zależne od rodzaju schorzenia, stopnia zamożności i wykształcenia, bezpieczeństwo zdrowotne, dostępność do świadczeń zdrowotnych, ich wysoka jakość, ciągłość i kompleksowość usług medycznych, fachowość i miła obsługa,	Poziom cen na usługi medyczne, listy oczekujących i czas oczekiwania na usługi medyczne, ich terminowość, rozmięszczenie terytorialne świadczeniodawców, respektowanie praw pacjenta

Tabela 1.5. cd.

Interesariusze	Cele	Podstawowe potrzeby informacyjne
Konkurenci (inne ZOZ-y)	Poznanie słabych stron w funkcjonowaniu jednostki, rozmiarów i kierunków działań, wielkości i struktury zawartych kontraktów na świadczenia zdrowotne, poziomu kosztów własnych świadczonych usług, jak też osiągniętych przychodów i wyników	Sytuacja majątkowa i finansowa oraz wyniki działalności, koszty i ceny świadczeń zdrowotnych
Dostawcy leków, aparatury i sprzętu medycznego oraz innych materiałów, energii i usług	Właściwa współpraca z podmiotami leczniczymi związaną ze sprzedażą swoich produktów, zdolność do terminowej spłaty zobowiązań	Sytuacja finansowa, wypłacalność i płynność finansowa, informacje umożliwiające ustalenie, czy w terminie odzyskają należne kwoty
Kredyto- i pożyczkodawcy	Terminowy zwrot pożyczonego kapitału wraz z odsetkami	Informacje umożliwiające ustalenie, czy kredyty wraz z odsetkami zostaną spłacone w terminie
Spółeczność lokalna	Zaspokojenie potrzeb zdrowotnych ludności, utrzymanie (tworzenie) i zachowanie miejsc pracy, rozwój regionu, ograniczenie zanieczyszczenia środowiska, podatki lokalne (wpływy do budżetu)	Sytuacja finansowa, rezultaty działalności, informacje o trendach i zmianach w poziomie zasobności jednostki
Media	Pozyskiwanie informacji w celu informowania społeczeństwa o działalności podmiotów leczniczych i o ewentualnie występujących zagrożeniach, ich sukcesach oraz o nowych usługach medycznych, miejscu w rankingach itp.	

Źródło: opracowanie własne.

- łagodzenie i eliminowanie ewentualnie występujących sprzeczności między jednostkami funkcjonującymi na określonym terytorium,
- tworzenie warunków do poprawy wykorzystania zasobów ludzkich, rzeczowych i finansowych będących w dyspozycji poszczególnych jednostek poprzez ich właściwą alokację,
- monitorowanie realizacji świadczeń zdrowotnych oraz okresu oczekiwania na świadczenia zdrowotne lub usługi,
- weryfikację zgodności świadczeń zdrowotnych z przyjętymi standardami postępowania i procedurami medycznymi,
- monitorowanie, kontrolę i nadzór oraz analizę prowadzonej działalności i osiąganych efektów medycznych, społecznych i ekonomicznych.

Oczekiwania, dążenia i potrzeby wymienionych interesariuszy są zróżnicowane i zmienne, podobnie jak kryteria oceny rezultatów działalności podmiotu leczniczego. Warto dodać, że potrzeby (interesy) poszczególnych interesariuszy mają różną wagę, z tego powodu konieczne jest ustalenie ich hierarchii. Wszyscy oni są zainteresowani efektywnym wykorzystaniem zasobów będących w dyspozycji zakładu. Ocena działalności ZOZ-u zależy od podmiotu dokonującego oceny, jej zakresu, czasu uwzględnianego w tej ocenie (kto, co, kiedy, po co?). Wymaga ona doboru stosownych mierników i wskaźników, pomiaru ich wielkości, ewidencji, raportowania i ich komunikowania w odpowiedniej formie i odpowiednim czasie. Należy podkreślić, że dokonywanie oceny działalności podmiotów leczniczych wymaga zagwarantowania porównywalności generowanych i otrzymywanych informacji. Wybór zakresu oceny wiąże się z określeniem funkcji i działań podlegających ocenie.

Generowane w rachunkowości informacje finansowe są zatem niezbędne do zarządzania finansami i innymi zasobami podmiotów leczniczych, do ich rozliczeń z płatnikami (instytucjami finansowymi) oraz między zakładami, a także do pomiaru i oceny efektywności gospodarowania, jak też do rozliczenia jego kierownictwa z wytyczonych celów i zadań. Informacje finansowe generowane w rachunkowości powinny im umożliwiać wyznaczenie celów i zadań, alokację zasobów wewnątrz podmiotu, kontraktowanie świadczeń medycznych, kształtowanie polityki cen usług medycznych, koordynację i kontrolę określonych zadań, włączenie kryteriów ekonomicznych do wyborów medycznych i tworzenie warunków dokonywania oceny konsekwencji ekonomicznych wybranych procedur diagnozowania i leczenia, a także wypracowanie odpowiedniego systemu motywacji.

Rozdział 2

Specyfika systemu rachunkowości podmiotów leczniczych

2.1. Pojęcie, zakres i funkcje rachunkowości podmiotu leczniczego

Niezbędnym warunkiem prowadzenia działalności przez podmiot leczniczy jest dostęp do informacji o posiadanych przez niego zasobach czynników produkcji, ich wykorzystaniu oraz realizowanych procesach gospodarczych. Zasadniczym źródłem tych informacji jest rachunkowość stanowiąca logiczny, kompletny i zwarty system generowania i komunikowania informacji, głównie finansowych, różnym użytkownikom

Rachunkowość jest uznawana za istotny element systemu informacyjnego podmiotu leczniczego. Stanowi ona wyjątkowy podsystem generowania informacji, w którym można wyróżnić następujące działania:

- identyfikację zdarzeń i procesów,
- opis i pomiar,
- ujmowanie,
- grupowanie (klasyfikację),
- gromadzenie i weryfikację danych,
- przetwarzanie danych,
- prezentację i komunikowanie,
- interpretację informacji.

Zakres znaczeniowy powyższych działań nie jest rozłączny, niekiedy nakładają się one na siebie. Stąd ogół wykonywanych działań określa się także mianem „gromadzenia”, „przetwarzania” i „przekazywania” danych i/lub informacji.

Informacje generowane w rachunkowości dotyczą wielkości majątku (aktywów), kapitałów (własnych i obcych), kosztów, przychodów i wyniku finansowego, a także uzyskanych rezultatów (efektów) działalności podmiotu leczniczego, zmian w jego majątku i sytuacji finansowej. Warto dodać, że informacje te pozyskuje się za pomocą specyficznych form, metod, rozwiązań technicznych i organizacyjnych. Dzięki temu uzyskuje się sformalizowany, wewnętrznie spójny i zbilansowany obraz działalności gospodarczej o uniwer-

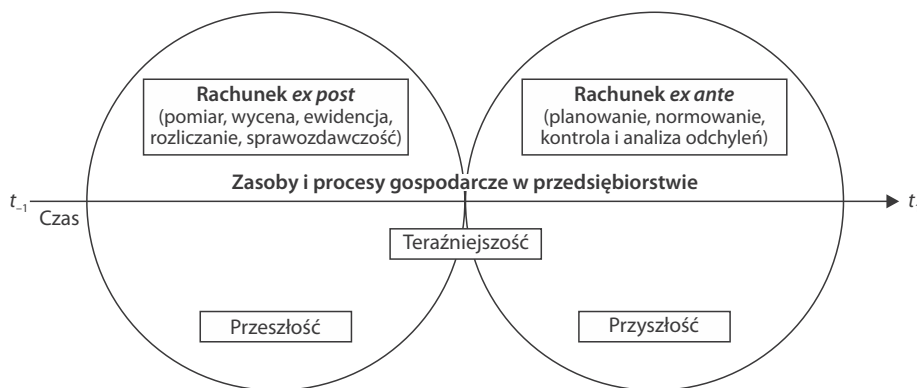
salnym charakterze¹. Szczególnym atrybutem rachunkowości jest skoncentrowanie uwagi na finansowych konsekwencjach działalności podmiotu. Rachunkowość, jak żaden inny system, pozwala na ustalenie wyniku finansowego oraz ocenę kondycji finansowej podmiotu.

W literaturze przedmiotu rachunkowość jest różnie pojmowana. Uznaje się ją za system ewidencji zdarzeń i procesów gospodarczych, system informacyjny, język działalności gospodarczej, system pomiaru, działalność usługową, środek służący do przedstawienia bieżącej ekonomicznej rzeczywistości, sztukę i ideologię². Występowanie tak wielu określeń istoty rachunkowości wskazuje na ewolucję poglądów związanych z poszerzeniem zakresu badań w teorii rachunkowości.

Ogólnie mianem rachunkowości określa się: system identyfikacji i kwantytatywnego pomiaru zdarzeń i procesów związanych z gospodarowaniem, ich przetwarzania i analizy oraz komunikowania (przekazywania) różnym użytkownikom informacji finansowych o działalności podmiotu do podejmowania decyzji i oceny jego ekonomicznej aktywności³. Pomiar działalności jest dokonywany na podstawie zasad, koncepcji i konwencji oraz norm (standardów) określonych w obowiązujących regulacjach prawnych.

Współcześnie uznaje się rachunkowość za „szczególny system informacyjno-kontrolny, retro- i prospektywny, który ma monopol na ustalenie wyniku finansowego (zysk lub strata) i kondycji finansowej podmiotu gospodarczego (majątek, kapitały własne i obce)”⁴. Przedstawiono to na ilustracji 2.1.

Ilustracja 2.1. Rachunkowość jako system retro- i prospektywny

Opracowano na podstawie: W. Brzezina, *Ogólna teoria rachunkowości*, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa, Warszawa 1998, s. 5.

¹ Rachunkowość. Zasady prowadzenia według znowelizowanych regulacji krajowych i międzynarodowych, red. T. Kiziukiewicz, cz. I, Ekspert, Wrocław 2010, s. 14.

² A. Szychta, *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości – Studium metodologiczne*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości, Warszawa 1996, s. 19–22.

³ E. Henke, *Introduction to non profit organization accounting*, Boston, Massachusetts 1985, s. 11.

⁴ W. Brzezina, *Ogólna teoria rachunkowości*, Warszawa 1998, s. 21.

Szczególny charakter tego systemu polega na:

- ograniczeniu przedmiotu rachunkowości do zdarzeń gospodarczych wyrażonych wartościowo i ujmowanych w odpowiednich przekrojach czasowych,
- zastosowaniu własnej klasyfikacji zdarzeń gospodarczych, która pozwala na tworzenie agregatów ekonomiczno-rachunkowych, nieodzownych w zarządzaniu finansami (aktywa-pasywa, koszty-przychody-wyniki)⁵,
- dokonywaniu rejestracji procesów gospodarczych wyłącznie na podstawie dokumentów źródłowych, stwierdzających fakt wystąpienia operacji gospodarczych,
- stosowaniu do rejestracji specyficznych urządzeń księgowych; podstawowym z nich jest konto księgowe,
- określeniu przekrojów informacji o działalności gospodarczej jednostki przez opracowania zakładowego planu kont,
- stosowaniu do rejestracji operacji gospodarczych na kontach zasady podwójnego zapisu,
- zachowaniu zasady ciągłości,
- potwierdzaniu wiarygodności rejestracji operacji gospodarczych i stanów finansowo-majątkowych poprzez inwentaryzację; w razie wystąpienia różnic między stanem rzeczywistym i ewidencyjnym dokonuje się korekty tego ostatniego⁶.

Celem rachunkowości jest generowanie informacji na potrzeby odbiorców wewnętrznych i zewnętrznych. Realizacja tego celu wymaga dokonywania pomiaru zdarzeń i procesów gospodarczych oraz ich rezultatów będących konsekwencją podjętych decyzji w trakcie prowadzonej działalności. W zależności od rodzaju podmiotu leczniczego te ostatnie mogą dotyczyć w szczególności: wielkości wypracowanego wyniku finansowego, ograniczania stanu zobowiązań, w tym wymagalnych, utrzymania płynności i wypłacalności czy efektywnego wykorzystania zasobów. Pomiar przepływów rzeczowych i finansowych oraz przyrostu wartości następuje według specyficznych dla systemu rachunkowości reguł i procedur określonych w prawie bilansowym oraz w wewnętrznych uregulowaniach podmiotu leczniczego.

Rachunkowość podmiotu leczniczego, podobnie jak innych jednostek prowadzących księgi rachunkowe, obejmuje wiele elementów tworzących całość, a mianowicie⁷:

- 1) przyjęte zasady (politykę) rachunkowości,
- 2) prowadzenie na podstawie dowodów księgowych ksiąg rachunkowych ujmujących zapisy w porządku chronologicznym i systematycznym,
- 3) okresowe ustalanie lub sprawdzanie drogą inwentaryzacji rzeczywistego stanu aktywów i pasywów,

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Rachunkowość finansowa*, red. Z. Messner, Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Katowice 2004, s. 47; *Zasady prowadzenia...*, red. T. Kiziukiewicz, *op. cit.*, s. 14.

⁷ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 330), art. 4, ust. 3.

- 4) wycenę aktywów i pasywów oraz ustalanie wyniku finansowego,
- 5) sporządzanie sprawozdań finansowych,
- 6) gromadzenie i przechowywanie dokumentów księgowych oraz pozostałej dokumentacji przewidzianej ustawą,
- 7) badanie i ogłaszanie sprawozdań finansowych.

Bardziej szczegółową prezentację elementów rachunkowości przedstawia tabela 2.1.

W warunkach gospodarki rynkowej rachunkowość podmiotów leczniczych nabiera coraz większego znaczenia. Zabezpiecza ona różnych użytkowników w informacje finansowe, służące podejmowaniu decyzji, oraz umożliwia rozliczenie kierownictwa z efektywnego zarządzania powierzonym majątkiem oraz z osiągniętych rezultatów (dokonań). Dotyczy to przede wszystkim rachunkowości finansowej (mającej obligatoryjny charakter), ukierunkowanej głównie na odbiorców zewnętrznych.

Rachunkowość finansowa generuje informacje adresowane głównie do odbiorców zewnętrznych. Jej przedmiotem są stany i procesy gospodarcze dotyczące majątku i kapitałów (funduszy) podmiotu oraz ponoszonych kosztów i uzyskiwanych przychodów, a także osiągniętych rezultatów finansowych (wyników) w poszczególnych okresach obrachunkowych. Na tej podstawie sporządza się obowiązujące zbiory informacji finansowych (sprawozdawczość finansową) według zasad, norm i wzorów określonych przepisami.

Do zasadniczych charakterystyk rachunkowości finansowej należy zaliczyć:

- ukierunkowanie generowanych zbiorów informacji na potrzeby wielu użytkowników także (anonimowych i potencjalnych) z otoczenia,
- prawne uregulowanie sposobu opracowania informacji (ustawa o rachunkowości, ustawa o finansach publicznych, rozporządzenia ministra finansów, ustawy podatkowe, ustawa o działalności leczniczej, kodeks spółek handlowych, międzynarodowe i krajowe standardy rachunkowości),
- określenie standardów jakościowych opracowanych informacji (takich jak: istotność, rzetelność, wiarygodność, neutralność, kompletność oraz sprawdzalność),
- dane wartościowe jako główny przedmiot informacji,
- retrospektywny charakter zbiorów informacji, które odwzorowują przeszłość,
- ścisła periodyzacja zbiorów informacji (w ustalonych okresach obrachunkowych, którymi są: miesiąc, kwartał, rok obrotowy),
- pozyskiwane informacje jako podstawa badania przez niezależnych biegłych rewidentów, co wiąże się z potrzebą sprzęgnięcia systemu rachunkowości z systemem kontroli wewnętrznej.

Wzrost rangi rachunkowości wynika z jej cech szczególnych, z których na uwagę zasługują: uniwersalność i elastyczność⁸. Uniwersalność rachunkowości przejawia się w zdolności jej dostosowania do specyficznych warunków

⁸ E. Burzymowa, *Rachunkowość przedsiębiorstw i instytucji*, PWE, Warszawa 1980, s. 13–15.

Tabela 2.1. Elementy rachunkowości

Lp.	Elementy	Zakres zagadnień	Realizowane cele
1.	Dokumentacja przyjętych zasad (polityki) rachunkowości	1) ustalenie roku obrotowego i okresu sprawozdawczego 2) sposób prowadzenia ksiąg, w tym: • zakładowy plan kont • wykaz ksiąg rachunkowych • dokumentacja systemu przetwarzania danych przy użyciu komputera • system ochrony danych i ich zbiorów	Określenie sposobu prowadzenia rachunkowości (stanowiącej źródło wiarygodnej informacji dla różnych interesariuszy) i jej powiązanie z systemem kontroli wewnętrznej
2.	Dowody księgowe	Dowody wewnętrzne (obce i własne) Dowody własne: • zbiorcze • korygujące • zastępcze • rozliczeniowe	Odzwierciedlenie zdarzeń i procesów gospodarczych występujących w jednostce, które powodują zmiany stanu wielkości i struktury majątku oraz źródeł jego pochodzenia i oddziałują na wynik finansowy
3.	Księgi rachunkowe	• dziennik • księga główna • księgi pomocnicze • zestawienie obrotów i sald • inwentarz	Umożliwiają zapis różnorodnych operacji gospodarczych oraz agregację danych źródłowych i informacji, a także ich kontrolę (uzgadnianie)
4.	Inwentaryzacja składników aktywów i pasywów	Zasady i metody inwentaryzacji, jej terminy, organizacja inwentaryzacji, rozliczenie wyników inwentaryzacji	Weryfikacja danych księgowych ze stanem faktycznym
5.	Wycena aktywów i pasywów oraz ustalenie wyniku finansowego	Przyjęty sposób wyceny zasobów, ustalenia wartości rozchodów rzeczowych składników majątku, sposoby ustalenia wyniku finansowego	Ukazanie ekonomicznej (realnej) wartości majątku oraz prawidłowego rezultatu działalności (zysk, strata) jednostki gospodarczej

6.	Sprawozdawczość finansowa*	• bilans • rachunek zysków i strat informacja dodatkowa wraz z wprowadzeniem • rachunek przepływów pieniężnych • zmiany w stanie kapitału (funduszu) własnego • sprawozdanie z działalności	Prezentacja wizerunku jednostki gospodarczej (tj. sytuacji majątkowej, finansowej, wyniku finansowego oraz zmian sytuacji finansowej)
7.	Ochrona danych	Przechowywanie opisu przyjętych zasad rachunkowości, dowodów księgowych, ksiąg rachunkowych i sprawozdawczości finansowej oraz dokumentów inwentaryzacyjnych	Możliwość weryfikacji sprawozdań finansowych i rewizji finansowych oraz rewizji ksiąg rachunkowych, jak też udowodnienie ich prawdziwości i rzetelności
8.	Badanie i ogłaszanie sprawozdań finansowych	• obligatoryjne • fakultatywne (na podstawie decyzji jednostki)	Uwiarygodnienie wizerunku jednostki gospodarczej przez niezależnego eksperta (biegłego rewidenta)

* Zakres sprawozdawczości zależy od formy prawnej i wielkości podmiotu leczniczego.

Źródło: M. Hass-Symotiuik, *Rachunkowość jako instrument zarządzania zakładem opieki zdrowotnej*, [w:] *Rachunkowość. System informacji finansowych zakładów opieki zdrowotnej*, red. M. Hass-Symotiuik, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 24–25.

działania podmiotu, do równoległego pełnienia różnych zadań i funkcji szczegółowych wyodrębnionych w ramach celu głównego, a także wykorzystania w nich liczbowego obrazu działalności gospodarczej opartego na wielkościach rzeczywistych i przewidywanych oraz dostosowania do różnych technik i form ewidencyjnych. Oznacza to możliwość operowania w ramach rachunkowości wielkościami zadanymi, które tworzą bazę do kontroli i oceny wielkości rzeczywistych i ustalania odchyleń.

Z kolei elastyczność rachunkowości pozwala zastosować ją w każdym podmiocie leczniczym bez względu na jego wielkość, formę własności, przedmiot czy specyfikę prowadzonej działalności, a także umożliwia rozbudowę zakresu i stopnia szczegółowości informacji ekonomiczno-finansowych.

Warto dodać, że informacje dotyczące prowadzonej działalności medycznej są prezentowane w opracowywanych sprawozdaniach finansowych miesięcznych, kwartalnych, półrocznych czy rocznych.

Przedmiotem rachunkowości podmiotu leczniczego, podobnie jak innych jednostek gospodarczych, są wyrażone w mierniku pieniężnym zdarzenia i procesy gospodarcze mające miejsce w danym okresie i kształtujące jego stan majątkowy i finansowy.

Celem rachunkowości jest opracowanie informacji finansowych odwzorowujących działalność podmiotu leczniczego oraz jego dokonania (rezultaty ekonomiczne) w określonym czasie. Podczas przygotowania tych informacji wykorzystuje się specyficzne metody, reguły (procedury) postępowania, formy, urządzenia ewidencyjne i środki techniczne, które gwarantują ich porównywalność, wiarygodność, terminowość, sprawdzalność i odpowiednią szczegółowość

Dostarczane zbiory informacji (w postaci sprawozdań finansowych) zawierają informacje przydatne różnym użytkownikom do dokonywania oceny sytuacji majątkowej i finansowej, rentowności, płynności oraz wypłacalności podmiotu leczniczego, a także podatności na zmiany w otoczeniu, które wpływają na jego sytuację finansową w przyszłości. Są one także bazą do rozliczenia kierownictwa z osiągniętych wyników.

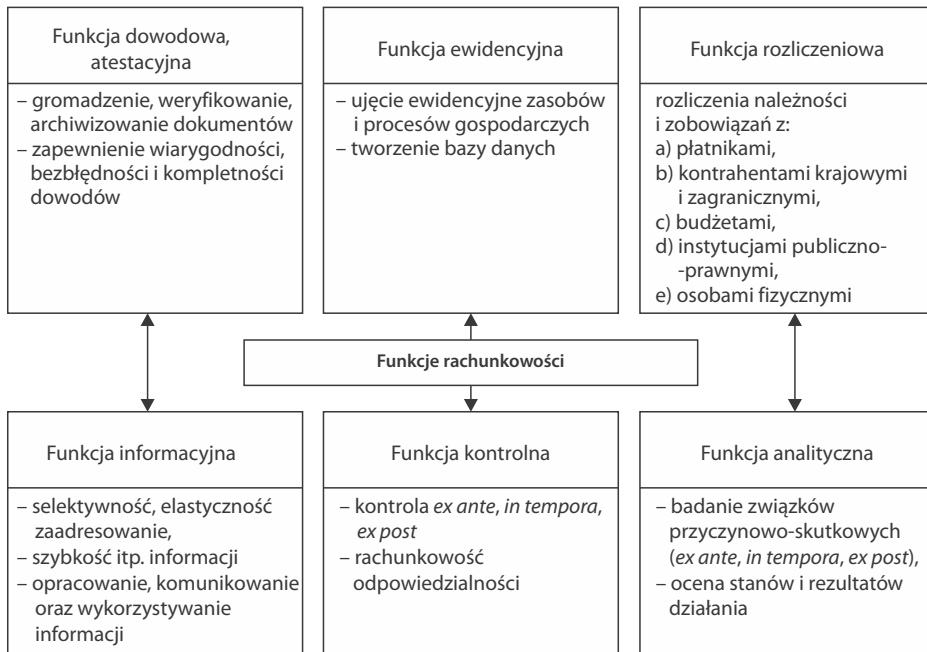
Generowane informacje finansowe muszą spełniać wiele standardów jakościowych, z których za istotne uznaje się: dokładność, wiarygodność i porównywalność. Rachunkowość w swych rozwiązaniach musi godzić potrzeby informacyjne wielu różnych użytkowników, także potencjalnych i anonimowych.

Zadaniem rachunkowości jest pomoc w wytyczaniu (kreowaniu) przyszłych działań (budżetowanie), alokacja zasobów wewnątrz podmiotu leczniczego, rejestracja zdarzeń i procesów gospodarczych, ich monitorowanie i kontrola przez porównanie danych wyznaczonych i zrealizowanych oraz kontrola i analiza dokonań. Ponadto powinna ona także dostarczyć informacji niezbędnych do rozliczenia z:

- płatnikami (np. NFZ z tytułu zawartych kontraktów na świadczenia zdrowotne),
- pracownikami (np. z tytułu wynagrodzeń),
- kontrahentami (z tytułu dostaw, robót i usług),

- ZUS (z tytułu ubezpieczeń społecznych),
- fiskusem (z tytułu podatków),
- instytucjami finansowymi (np. z tytułu ubezpieczenia majątkowego i od odpowiedzialności cywilnej).

Ilustracja 2.2. Podstawowe funkcje rachunkowości i ich charakterystyki

Źródło: K. Sawicki, *Istota i zadania rachunkowości w warunkach gospodarki rynkowej*, [w:] *Rachunek kosztów i usług medycznych i zarządzanie finansami w ochronie zdrowia*, red. M. Hass-Symotiuł, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2000, s. 154.

Rachunkowość pełni wiele funkcji (por. ilustracja 2.2). Za najważniejsze z nich uznaje się funkcje⁹:

- *informacyjną*, przejawiającą się w zabezpieczeniu informacji niezbędnych do podejmowania decyzji,
- *kontrolną*, związaną z ochroną majątku oraz oceną rzeczywistej sytuacji majątkowo-kapitałowej, przejawiającą się w jej oddziaływaniu prewencyjnym (np. zapobieganie niekorzystnym zjawiskom), ingerencyjnym (np. ujawnianie niegospodarności) i interwencyjnym (np. kształtowanie poziomu kosztów działalności, wyników finansowych, decyzje korekcyjne),
- *analityczną*, umożliwiającą ustalenie i ocenę związków przyczynowo-skutkowych występujących między wielkościami, które stanowią pod-

⁹ A. Jarugowa, *Współczesne problemy rachunkowości*, PWE, Warszawa 1991, s. 15.

stawę porównań z wielkościami faktycznymi, a także w odpowiedniej interpretacji treści generowanych informacji finansowych¹⁰,

- *rozliczeniową*, ukierunkowaną na ustalenie wyniku finansowego i jego podział oraz umożliwienie rozliczenia (zarządu) kierownictwa z efektywnego zarządzania powierzonym mu majątkiem,
- *atestacyjną*, związaną z dostarczaniem danych wiarygodnych, rzetelnych i sprawdzalnych, mających moc dowodową (np. w postępowaniu sądowym, podatkowym czy administracyjnym).

Wszystkie wymienione funkcje rachunkowości pełni jednocześnie. Umożliwiają one właściwe wykonanie wyznaczonych zadań podmiotowi leczniczemu (realizacji świadczeń zdrowotnych i promocji zdrowia) przy optymalnym wykorzystaniu posiadanych zasobów.

Warto dodać, że przez realizację zadań i funkcji rachunkowości staje się aktywnym instrumentem sterowania działalnością określonego podmiotu leczniczego.

2.2. Ogólne zasady prowadzenia rachunkowości

O wiarygodności i użyteczności informacji pozyskiwanych z rachunkowości podmiotów leczniczych decydują stosowane zasady jej prowadzenia. Są one określane także mianem koncepcji, założeń, konwencji, które wynikają z Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, dyrektyw oraz uregulowań krajowych, a także tradycji i norm zwyczajowych. Ich przestrzeganie gwarantuje rzetelne i jasne przedstawienie sytuacji majątkowej i finansowej oraz dokonań podmiotu.

Do podstawowych zasad rachunkowości należą¹¹:

- 1) zasada kontynuacji działalności,
- 2) zasada ciągłości stosowanych metod,
- 3) zasada memoriałowa,
- 4) zasada współmierności przychodów i związanych z nimi kosztów,
- 5) zasada ostrożności (ostrożnej wyceny),
- 6) zasada zakazu kompensat,
- 7) zasada istotności,
- 8) zasada periodyzacji,
- 9) zasada przewagi treści nad formą.

Zasady te są wspólne dla wszystkich jednostek prowadzących księgi rachunkowe. Według ustawy o rachunkowości, jednostki gospodarcze są zobowiązane do stosowania zasad rachunkowości w sposób prawidłowy, zapewniając rzetelne i jasne przedstawienie ich sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego¹². Ich przestrzeganie sprzyja bowiem realizacji nadrzędnej

¹⁰ *Rachunek kosztów usług medycznych i zarządzanie finansami w ochronie zdrowia*, red. M. Hass-Symotiuk, Szczecin 2000, s. 154.

¹¹ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, art. 4–8.

¹² Zob. także A. Jarugowa, P. Kabalski, *Znowelizowana ustawa o rachunkowości a standardy międzynarodowe*, Gdańsk 2001, s. 22–23.